

Науково-педагогічна діяльність Івана Зілинського в Кракові за часів Другої Речі Посполитої

У когорту визначних особистостей, які походили з України, належить український мовознавець Іван Зілинський.

Він народився 22 травня 1879 року в с. Красна (Коростенька), Короснянського повіту, в сім'ї багатодітного господаря Миколи Кобаси та його першої дружини Анни Зілинської. Початкову школу Іван закінчив у рідному селі, а пізніше народну в Коросні. З тих шкільних років у нього виявилась надзвичайна любов до читання різних книжок. З 1 вереня 1892 року по 1900 рік навчався в українській гімназії в Перемишлі, де проявив здібності до мов, зокрема вивчив: українську, російську, польську, німецьку, грецьку і латинську мови [1, с.188-189].

Після успішно складених іспитів, отримав атестат зрілості з відзнакою, і був зарахований на богословський факультет Львівського університету. Після неповних двох років навчання Іван Зілинський через “сецесію” студентів-українців з Львівського університету переїздить у Відень, де був прийнятий на філософський факультет Віденського університету, вивчав класичну філологію та славістику. На другому році студій в цьому університеті Зілинський написав першу свою працю – “Загальний стан української діалектології”. Професор молодого студента – Ватрослав Ягіч, побачивши в ньому великі здібності майбутнього дослідника мови, шукав йому невеликі стипендії, відправляв Івана в експедиції в околиці Галичини, Буковини, Закарпаття, Наддністров'я, з метою збирання мовних матеріалів. В 1907 році захищає кандидатську дисертацію на тему: “Нарис фонетики українських говорів в Австро-Угорщині”, отримує ступінь кандидата філологічних наук [2, с. 9].

В 1907-1914 і 1921-1926 роках працював вчителем в гімназіях Бережан, Станіслава, Львова. У 1911 р. Петербурзька Академія Наук за дорученням проф. В.Ягіча висилає його, як стипендіата в Східну Україну для дослідження розмовної мови місцевого населення та інтелігенції. Кількамісячна постійна праця в сфері діалектології дала багатий матеріал з Правобережної України, зокрема з Поділля, Волині, Київщини, Полтавщини, Полісся й Бесарабії [3, с. 9].

З початком Першої світової війни, змобілізований в 1914 році, як резервний старшина до австрійської армії та до фронтової служби. В 1918 р. вступив до української армії атамана Симона Петлюри. Після її розпуску в 1920 р. час до половини 1921 р. провів на лікуванні [4, с. 268].

Запрошений Яном Розвадовським та Казиміром Нітшем до Ягеллонського університету, отримав за їхньою рекомендацією на початку 1926/1927 навчального року посаду заступника професора на кафедрі слов'янських мов факультету славістики. В червні 1931 р. захистив докторську дисертацію на тему: “Фонетичний опис української мови”. В 1933 р. отримав вчене звання доцента, а рік пізніше титул і посаду надзвичайного професора Ягеллонського університету. В лютому 1938 р. влада університету звернулася з проханням до міністра Релігійних визнань і публічної освіти про надання йому титулу звичайного професора, але, як видно з документів, які зберіглися, цього не відбулося [5, с. 268].

Як педагог Іван Зілінський здобуває собі пошану серед студентів. За словами його студентки С. Рабій-Карпинської, викладав польською мовою 2 години на тиждень східно-слов'янське мовознавство, 2 години українську граматику, одногодинна лекція з української мови для іноземців, просемінари й семінар для самостійного дослідження мовознавства. Вона характеризує І.Зілінського, як знаменитого знавця діалектології, солідного викладача та справедливого критика студентських самостійних праць. Він умів зацікавити аудиторію фонетичними проблемами та спонукати її до самостійних дослідів в терені, і навіть до екскурсій для дослідження і збору відповідних діалектологічних матеріалів [6, с. 11].

Після того як Краків зайняли німецькі війська Зілінський розгорнув всесторонню суспільну і політичну діяльність в українських організаціях, які утворилися під патронатом влад Генеральної Губернії: став головою Наукової Ради при Українському Центральному Комітеті і отримав посаду директора Українського видавництва, яке створив Центральний Комітет. В серпні 1944 р. виїхав до Праги і там помер 1952 р.

Можна сміливо сказати, що тематика дослідника, яка була започаткована в кандидатській дисертації, стала головною в подальшому його науковому житті. Перша його публікація “Децо з фонетики українських говорів” („Ювілейний альманах віденської студентської “Січі”, Львів 1908) – вибрані фрагменти з дисертації не набула розголосу, то вже друга „Проба упорядкування українських говорів” (Записки Наукового Товариства ім. Шевченка, 1914) – отримала позитивну рецензію Тадеуша Лехра-Сплавінського. В своїй рецензії краківський філолог стверджує, що це “перша спроба угруповання малоросійських говірок має наукове підґрунтя”, а “до матеріалу, який подає, можна відноситися з довірою”, бажає авторові, щоб “він зайняв не останнє місце в доповненні всіх недоліків малоросійської діалектології” [7, с. 268].

Весь доробок професора І. Зілінського стосувався фонетики українських діалектів. В 1925 р. було опубліковано “Малоросійські (українські) діалекти на карті Московської Діалектологічної Комісії” в „Славістичному щорічнику”, в 1926 р. – “До питання про діалектологічну класифікацію українських говорів” (Записки НТШ), в 1927 р. – “Носові приголосні в говірці села Красна кроснянського повіту” (“Філологічний Огляд”), в 1928 р. – „Так зване “sandhi” в українській мові” (Symbolae in honorem Ioannis Rozwadowski, II), в 1929 р. – „З фонетичних студій. У справі лабіалізації та веляризації в українській та декотрих інших слов'янських мовах” (“Слов'янський народ”), в 1931 р. – „Українські губні приголосні в порівнянні з польськими та російськими” (“Філологічний Огляд”). Підсумком близько тридцятирічного етапу діалектологічних досліджень краківського україніста стали дві наступні його публікації: надрукована в 1932 р. в серії “Праць Мовної Комісії Польської Академії Творчості” докторська дисертація “Фонетичний опис української мови” і пов'язана з нею тематично, видана на рік пізніше в Варшаві „Карта українських говорів з поясненнями” [8, арк. нумер.].

В останніх передвоєнних роках, окрім трьох праць, які стосуються лемківських і бойківських говірок: “Лемківська говірка села Явірок” (Слов'янський народ, 1933), “Питання про лемківсько-бойківську мовну границю” (Слов'янський народ, 1938) і “Границя бойківського говору” (Літопис Бойківщини, 1938), було опубліковано (частково в Німеччині) кілька бібліографічних оглядів мовознавчих праць. Подав

до друку в Українському Науковому Інституті в Варшаві академічний підручник „Описова фонетика української мови”.

Принаймі від 1930 р. Іван Зілинський був співпрацівником Комісії Мовознавства Польської Академії Творчості, звичайним членом Польського Мовознавчого товариства, Діалектологічної Комісії Української Академії Наук в Києві, членом Наукового Товариства ім. Т. Шевченка у Львові, Австрійського товариства для експериментальної фонетики у Відні та Інтернаціонального товариства експериментальної фонетики у Лондоні. [9, с. 269].

І. Зілинський залишив для українських мовознавців дорогоцінну спадщину, утосчнив та закріпив основи незалежності української мови від сусідніх мов, зробив великий внесок в дослідження різних діалектів української мови.

Список джерел та літератури:

1. Бевзенко С.П. Зілинський Іван Михайлович // Українська мова: Енциклопедія. – К., 2000. – С. 188-189.
2. Кисілевський К. Іван Зілинський. – Вінніпег, 1962. – 48 с.
3. Там само. – С. 9.
4. Wiesław Witkowski. Iwan Ziłyński (1879-1952) // UNIWERSYTET JAGIELLOŃSKI. Złota księga wydziału filologicznego. – Kraków, 2000. – s. 268.
5. Там само. – С. 268.
6. Кисілевський К. Іван Зілинський. – Вінніпег, 1962. – С.11.
7. Wiesław Witkowski. Вказ. праця. – Kraków, 2000. – s. 268.
8. Архів Ягеллонського університету. Фонд II 619. – Спр. “Spis prac dr Jana Ziłyńskiego”. – арк. нумер.
9. Wiesław Witkowski. Вказ. праця. – Kraków, 2000. – s. 269.